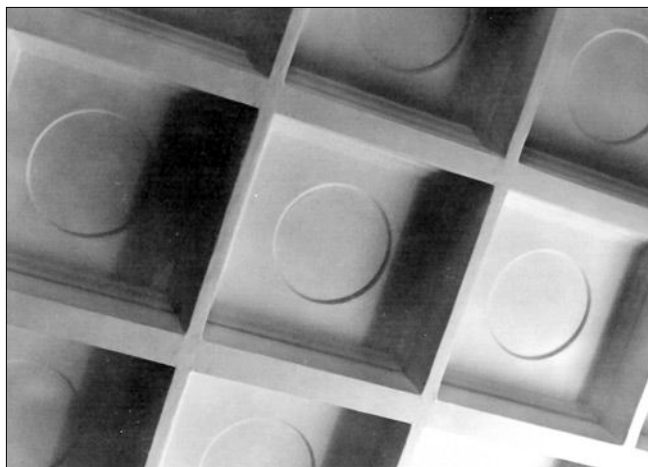

PRVNÍ PANELOVÝ DŮM V PRAZE

EVA PÝCHOVÁ

Období padesátých let 20. století představuje jeden z nejtrpčích momentů moderní historie naší republiky. Nelehkou situaci vyvolal politický převrat v roce 1948, kdy se k moci dostala Komunistická strana Československa. Změna politicko-hospodářského uspořádání země přinesla hned vzápětí likvidaci soukromého sektoru, centralizaci hospodářství a politickou závislost na SSSR.

Reflektujeme-li dnes s odstupem tuto dobu, je třeba se vážně zabývat také vývojem architektury, která se po roce 1948 stala jedním z důležitých nástrojů státu obnovy válkou zaostalého průmyslu a především bytového fondu. Její působení se proto omezilo na výstavbu obytných a průmyslových staveb. Stavební sekce výboru KSČ těsně po převratu – 29. února 1948 – iniciovala sjednocení znárodněného stavebního průmyslu do centrálně řízeného národního podniku Československé stavební závody.¹⁾ Prvním ředitelem závodů se stal architekt Karel Janů, zakladatel předválečné výrazně levicové architektonické skupiny PAS (Pracovní architektonická skupina).²⁾ Osobnost Karla Janů nelze ve vývoji poválečné architektury opominout. Kromě předválečných aktivit na sebe upozornil v roce 1946 vydáním knihy *„Socialistické budování. Oč půjde ve stavebnictví a architektuře,“* ve které široce rozvinul teorii socialistické architektury. Podobné téma je však u nás známé již od třicátých let, kdy mnozí architekti začali vlivem světové krize propagovat architekturu dostupnou širším vrstvám. Začalo se tak mluvit o možnostech hromadné výstavby, jejichž hlavními předpoklady bylo vědecké řízení a industrializace. O uplatnění socialistické architektury v praxi se po válce zasadil právě Karel Janů, který důsledně propagoval in-

Obr. 1: Miloslav Wimmer, prototyp panelového domu s montovaným skeletem, Praha – Dáblice, U Přefy 771/25, kazetový strop (foto M. Wimmer).

dustrializaci bytové výstavby a sám často stál u zrodu nových stavebních konstrukcí.

Nastoupený směr ve vývoji stavebnictví po válce oficiálně potvrdila „Směrnice o zprůmyslnění stavebnictví,“ kterou v roce 1949 vydal Ústřední výbor KSČ. Stanovila potřebu hromadně uplatnit ve výstavbě bytů a občanského vybavení typizované, unifikované a standardizované prvky. Ke splnění těchto požadavků vznikl téhož roku Studijní a typizační ústav v Praze, který začal pracovat na typových podkladech obytných domů umožňujících hromadnou bytovou výstavbu. V roce 1951 a 1952 představila pracovní skupina architektů v čele s Erichem Kohnem první celostátní podklady pro typovou výstavbu bytových, rodinných a zemědělských domů typu T.³⁾ Bytová výstavba podle typových podkladů vycházela z omezených materiálových možností a byla prováděna z cihel s použitím prefabrikovaných stropních dílců o rozponu 420 cm. Podobu bytových domů typu T předznamenala experimentální sídliště postavená v Praze na Proseku a v Kobylisích.⁴⁾ Jedná se o jednoduché vícepodlažní domy se sedlovou střechou a omítanou fasádou,

členěné pouze okenními otvory. Na základě podkladů typu T či jejich úprav byla postavena většina obytných souborů do roku 1956, nicméně v Praze se první typové podklady téměř neuplatnily.

Studijní a typizační ústav se od začátku zaměřil také na hledání nových konstrukčních a materiálových možností, které by vývoj ve stavebnictví urychlily. Za tímto účelem pořádal Typizační ústav v roce 1949 ve spolupráci se Stavoprojektem stavební soutěž. Zasedající komisi ve složení Erich Kohn, Karel Janů a Karel Storch, který je autorem dvouletkového sídliště Solidarita v Praze Strašnicích, zaujal tehdy soutěžní návrh skeletové konstrukce od Miloslava Wimmera. Miloslav Wimmer, který

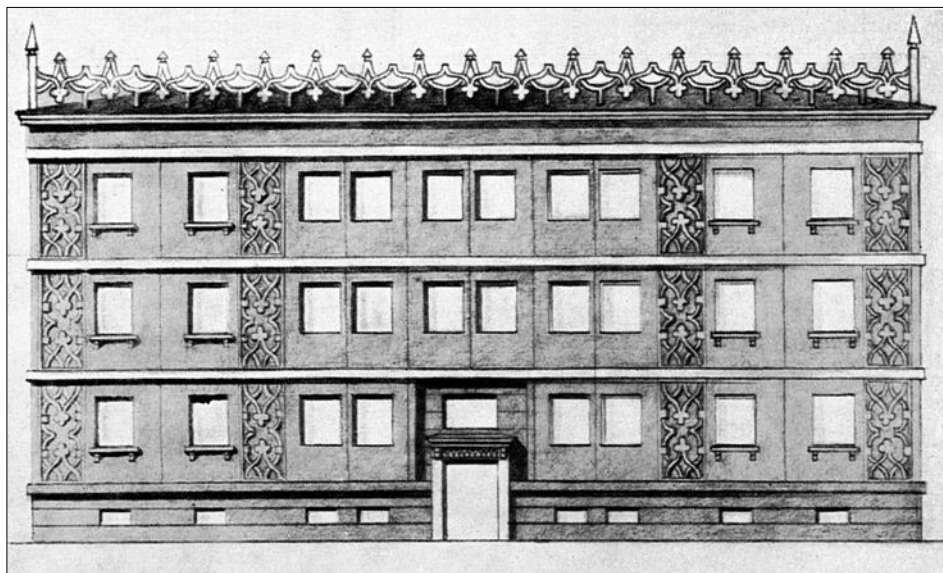
Obr. 2: Miloslav Wimmer, prototyp panelového domu s montovaným skeletem, Praha – Dáblice, U Přefy 771/25, detail fasády (foto E. Pýchová).

do té doby pracoval jako vyučený zedník v jižních Čechách, byl na základě tohoto soutěžního návrhu přizván do Stavoprojektu v Praze.⁵⁾ Dostal tak příležitost rozvinout svoji myšlenku příčného konstrukčního systému skeletu s výplní z železobetonových panelů.

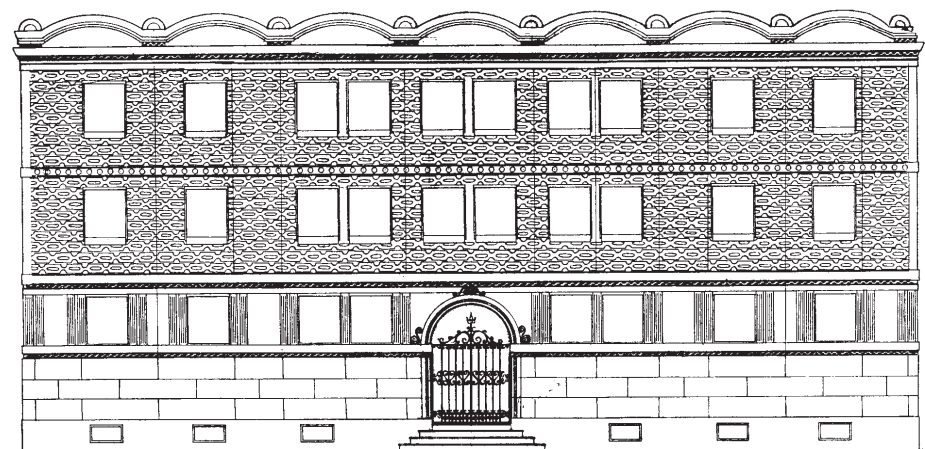
Do té doby u nás uplatnily skeletový systém především Baťovy závody ve Zlíně, které pro výplň skeletu používaly různé cihly. Oddělení montovaných staveb Baťova podniku přišlo během čtyřicátých let také s výstavbou z železobetonových panelů. Nicméně pro experimentální výstavbu z panelů zvolilo montovaný konstrukční systém.

Když na začátku padesátých let objevuje Miloslav Wimmer pro bytovou výstavbu tzv. skeletopanel, ocitá se jeho práce mimo hlavní proud vývoje, který v té době poznamenalo přijetí socialistického realismu. Autor tak zaměřil pozornost na vyřešení technických detailů a připravil je pro pozdější realizaci. Stěžejním úkolem bylo vyřešení konstrukce stropu, který měl mít rozpon 360 cm a zároveň musel být lehký (100–120 kg), aby ho skelet unesl. Tehdejší panely uplatňované u typů T vážily 480 kg na metr čtvereční. Miloslav Wimmer váhu stropního panelu redukoval tím, že vytvořil kazetový strop z panelu. Tento prvek měl být vyráběn v kuse odléváním do formy a pro jeho výrobu autor dokonce vyvinul systém tzv. vodního klínu fungujícího na principu hydraulického lisu. Výsledkem byl lehký, čistý, neomítaný kazetový strop, který navíc splňoval funkci zvukové izolace (obr. 1). Souvisejícím technickým prvkem byla příčka, kterou Wimmer navrhl s devíticentimetrovým průvlakem tak, aby zde umožnil rozvod elektroinstalace. Interiér je tak osvětlen bočním světlem ze svítidel zabudovaných přímo v příčkách.

Podstatnou část konstrukce tvoří obvodová stěna z pilinobetonu a dvouděrové tvárnice. Vnější povrch stěny je proveden z betonové vrstvy dělené do dekorativních obrazců (obr. 2). Rozčlenění betonu takovýmto způsobem zabraňuje vzniku trhlin, a tím je panel trvanlivější. Miloslav Wimmer navrhl strukturu betonové vrstvy po technické stránce, zatím co na výtvarném řešení se podílel Karel Honzík a Václav Havránek. Karel Honzík pro prototyp skeletopanelového obytného domu navrhl hned několik variant, které nesly například prvky maloměstského domu z poloviny 19. století či motivy kružbových atik městských domů v Táboře (obr. 3). Realizace prototypu se nakonec přiklonila spí-

Obr. 3: Karel Honzík, studie průčelí montovaného skeletového domu (převzato z: E. Kohn, *Architektura montovaných bytových staveb*, *Architektura ČSR XIII*, 1954, s. 53.)

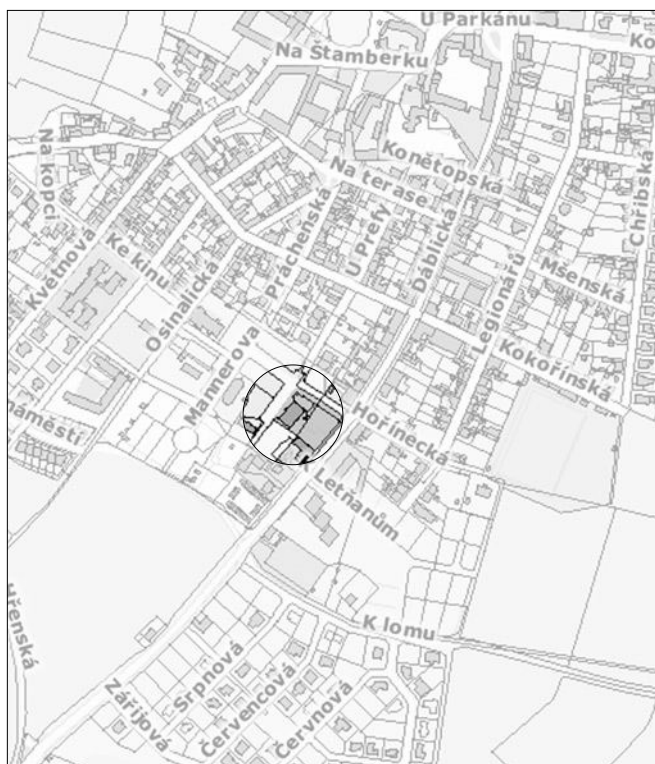

Obr. 4: Václav Havránek, studie průčelí montovaného skeletového domu (převzato z: V. Havránek, *K architektonické problematice montovaných staveb*, *Architektura ČSR XIII*, 1954, s. 51).

še k Havránkovu návrhu, který se vyznačuje obloukovou atikou a již zmíněným ornamentálním pojetím stěny (obr. 4). Nelze opomenout, že uvedené snahy o architektonický výraz nových konstrukcí byly závislé na výtvarných řešení obytných domů montovaných z panelů v SSSR. Havránkův návrh byl v dobové literatuře hodnocen a poměřován s obytným domem v Moskvě od I. V. Žoltovského.⁶⁾

Dodatečné „zdobení“ projektů nových konstrukčních systémů bylo zcela v režii tehdejšího diktátu socialistického realismu. Lidovým motivům či historickým citacím neunikly ani ostatní návrhy staveb montovaných z panelů, které se v té době vyvíjely ve Zlíně či v Bratislavě. Nicméně důvod, proč se těmto návrhům věnovala značná pozornost, tkvěl také v tom, že domy stavěné z panelů samy o sobě architektonických kvalit nedosahovaly. První dojmy z panelové výstavby tak u nás byly spíše rozpačité až negativní. Ojedinelé nebyly obavy, že takto „budou naše města znetvořena nevzhlednými stavbami na desítky let.“⁷⁾

Realizace konstrukčního systému skeletopanelu, oficiálně označeného jako typ Wimmer, byla od roku 1952 při-

Obr. 5: Mapa Ďáblic s označeným umístěním prototypu panelového domu.

pravována v Praze-Ďáblicích. Prototyp měl ověřit způsob montáže, svařování a další technické prvky. Výstavba byla situována v bezprostřední blízkosti bývalé Battistovy cihelny, kterou po roce 1948 převzal národní podnik Prefa (dnes ulice U Prefy, obr. 5). Sidliły zde nejprve výzkumné dílny a laboratoře Stavoprojektu a následně Pozemní stavby s Ústavem montovaných staveb, které prováděly výrobu panelů pro stavbu prototypu přímo na místě. Bytový dům byl zde dokončen v roce 1953 (obr. 6, 7) a jedná se o první celomontovaný panelový dům realizovaný v Praze. Bytový dům je třípodlažní, obdélného půdorysu se sedlovou střechou malého sklonu. Hlavní průčelí je členěno deseti okenními osami, bosovaným soklem, patrovými římsami a obloučkovou atikou krytou pálenými taškami. Již zmiňované dekorativní pojetí vnějšího pláště je tvořeno panely s vrchním, v betonu provedeném ornamentu. Rastru jednotlivých panelů a jejich povrchu je tak využito k vyjádření vlastního výrazu originálního konstrukčního systému.

Ověřovací výstavba skeleto-panelových bytových domů byla následně realizována v Praze – Dejvicích a na Zahradním Městě.⁸⁾ Zde již obytné domy postrádaly výzdobný program a z důvodu pracnosti nebyla uskutečněna ani vnější struktura beto-

nu. Vzápětí však byla výstavba zastavena a na Miloslava Wimmera bylo podáno trestní oznámení pro „falešné informování ústředních orgánů o plnění státního úkolu.“ Obvinění jej napadalo z nedodržování výrobního plánu a nadměrné pracnosti projektu. Díky oponentuře Jiřího Voženílka a Karla Storchy byl však Miloslav Wimmer u soudu zproštěn viny. Obraz schizofrenie 50. let završuje fakt, že o několik měsíců později dostal Miloslav Wimmer za projekt skeletopanelu Řád práce. Není divu, že po těchto událostech se již k projektování nevrátil.

Konstrukční skeletopanelový systém poté žil svým vlastním životem. Jeho rozvoji se začala věnovat Konstruktiva v Mladé Boleslavi pod vedením Wimmerova asistenta Miloslava Čapka. Na základě upraveného konstrukčního systému skeletu byla v 60. letech realizována asanace Mladé Boleslavi a vystavěna třída Lidových milic (dnešní třída T. G. Masaryka).⁹⁾ Vzhledem k vysokým požadavkům na kvalitu stavebních prací se však u nás skeletopanel v bytové výstavbě později již neuplatnil. V sedmdesátých letech o Wimmerův projekt projevila zájem vědecko-technická společnost v Moskvě. S využitím skeletopanelu pak byla postavena sídliště v Rize a Minsku.

Bytová výstavba se u nás od poloviny padesátých let vydává směrem montovaných panelových domů, které si ce neposkytovaly takové architektonické a konstrukční možnosti jako skelet, ale byly méně pracné, a tím i méně nákladné. Na základě zlínského systému bytového domu typu G byla na konci padesátých let postavena první velká sídliště v Praze – Petřiny, Malešice a Červený Vrch. Předznamenaly tak definitivní přijetí tzv. krabicového konstrukčního systému, jehož neblahé výsledky známe z panelových sídlišť sedmdesátých a osmdesátých let.

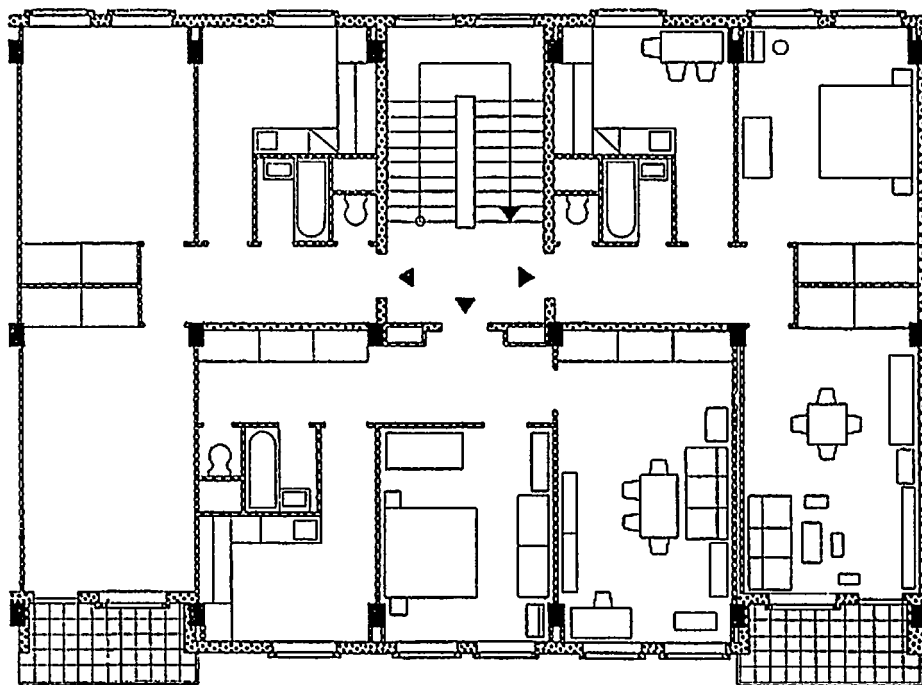
Obr. 6: Miloslav Wimmer, prototyp panelového domu s montovaným skeletem, Praha – Ďáblice, U Prefy 771/25, realizace (foto E. Pýchová).

POZNÁMKY

- 1) J. Pechar, Československá architektura 1945–1977. Praha 1979, s. 21.
- 2) Pracovní architektonická skupina vznikla v roce 1931 jako kolektiv mladých pražských levicových architektů – Karla Janů, Jiřího Štursy a Jiřího Voženilka. V roce 1936 se kolektiv rozpadl pro nedostatek zakázek, nicméně úzká spolupráce této trojice architektů se udržela dlouho po druhé světové válce. Členové PASu byli současně členy sekce architektů Levé fronty založené v roce 1930. J. Pechar – P. Ulrich, Programy české architektury. Praha 1981, s. 293–294.
- 3) Typové podklady byly publikovány v tzv. Typizačním sborníku 1951 až 1952. Praha 1954.
- 4) Václav Jetel, Jaroslav Kincel, František Marek, Lubor Marek, Miroslav Olexa, Miroslav Tryzna, obytný soubor Hornátecká ulice, Praha-Kobylisy, 1947–1949. J. Voženilek, Bydlení v Československu. Praha 1958, s. 79.
- 5) Informace o životě Miloslava Wimmera a jeho práci na projektu skeletopanelu včetně technických detailů jsem čerpal z osobního rozhovoru s autorem, který se uskutečnil 11. ledna 2005 v Praze. Za poskytnuté informace autorovi děkuji.
K tématu montovaného skeletopanelu se vztahuje tato literatura: M. Wimmer, Zprůmyslnění bytové výstavby. Praha 1952; *tjž*, Panelové domy s montovaným skeletem. Praha 1956; *tjž*, Jak rozvíjet technickou tvorivost. Praha 1990; M. Wimmer a kol., Dáblice. Praha 2000. St. Hermann, Stavíme v Praze první montované domy, Nová Praha 1954, č. 25–26, s. 405; V. Havránek, K architektonické problematice montovaných staveb, Architektura ČSR XIII, 1954, s. 42–52; K. Janů, K otázce montovaných bytových staveb, Architektura ČSR XIII, 1954, s. 35–41; E. Kohn, Architektura montovaných bytových staveb, Architektura ČSR XIII, 1954, s. 52–54.
- 6) M. Benešová – J. Šif – O. Starý, K diskusi v komisi pro teorii a kritiku Svazu čs. architektů, Architektura ČSSR XIII, 1954, s. 57.
- 7) G. Čelechovský, K otázce montovaných staveb, Československý architekt II, 1956, č. 14, s. 4.
- 8) Národní archiv v Praze, fond Státního výboru pro výstavbu (SVV), inv. č. 800, signatura 999.09, karton 827, Skeletopanelový dům typu Wimmer, nestránkováno.
- 9) Autory projektu byli Osvald Döbert, Jaroslav Kosík, František Řezáč. Výstavba proběhla mezi lety 1959–1967.

DAS ERSTE GROSSPLATTENHAUS IN PRAG

Der Beitrag ist den Anfängen des Großplattenwohnhausbaus in Prag in der ersten Hälfte der 1950-er Jahre gewidmet. Es wird darin die Entwicklung eines neuen Konstruktionssystems – der sogen. Skelettplattenbauweise – beschrieben, dessen Autor Miloslav Wimmer war. Der Prototyp eines Baus nach seinem Projekt wurde 1953 in Prag-Dáblice, in der Gasse U Přefy verwirklicht. Es handelt sich um das erste Großplattenhaus in Prag – ein dreigeschossiges Gebäude über dem rechteckigen Grundriss mit dem niedrigen Satteldach. Der Ausbau prüfte eine Reihe neuartiger Konstruktionsglieder und -lösungen – vor allem die monolithische Kassettendecke und die ornamental behandelte, technologische Eigenschaften verbessernde Plattenoberfläche. Den Ausbau

Obr. 7: Miloslav Wimmer, prototyp panelového domu s montovaným skeletem, Praha-Dáblice, U Přefy 771/25, dispozice bytu (převzato z: J. Voženilek, Bydlení v Československu. Praha 1958, s. 110.)

des Hauses und die nachfolgende Entwicklung eines neuen Konstruktionssystems begleiteten mehrere negative, infolge der politischen Verhältnisse der fünfziger Jahre entstandene Ereignisse. Ungeachtet der verheißungsvollen Ergebnisse des Projekts außer einer kleinen Menge realisierter Skelettplattenbauten wurde diese Bauweise nicht mehr weitergeführt. Auf dem Projekt von Miloslav Wimmer lässt sich die Entstehungszeit der Konstruktionslösungen der aus Platten montierten Wohnhäuser illustrieren. Ihre Verwirklichung samt dem Experimentalausbau ähnlicher Konstruktionen stellen erste Beispiele sozialistischer Architektur in der Tschechoslowakei dar, die sich um die hochindustrialisierte, zum Massenaufbau bestimmte Architektur bemüht hat.

ABBILDUNGEN

- Abb. 1: Prag 8-Dáblice, U Přefy 771/25. Miloslav Wimmer, Prototyp des Großplattenhauses mit Montageskelett, Kassettendecke (Foto M. Wimmer).
Abb. 2: Prag 8-Dáblice, U Přefy 771/25. Miloslav Wimmer, Prototyp des Skelettplattenhauses, Fassadendetail (Foto E. Pýchová).
Abb. 3: Karel Honzík, Fassadenstudie eines montierten Skeletthauses (übernommen aus: E. Kohn, Architektura montovaných bytových staveb [Architektur montierter Wohnbauten], Architektura ČSR XIII, 1954, S. 53).
Abb. 4: Václav Havránek, Fassadenstudie eines montierten Skeletthauses (übernommen aus: V. Havránek, K architektonické problematice montovaných staveb [Zur architektonischen Problematik montierter Bauten], Architektura ČSR XIII, 1954, S. 51).
Abb. 5: Prag-Dáblice, Karte mit eingezeichneter Lage des Plattenhausprototyps.
Abb. 6: Prag 8-Dáblice, U Přefy 771/25. Miloslav Wimmer, Plattenhausprototyp mit montiertem Skelett, Realisierung (Foto E. Pýchová).
Abb. 7: Prag 8-Dáblice, U Přefy 771/25. Miloslav Wimmer, Plattenhausprototyp mit montiertem Skelett, Disposition einer Wohnung (übernommen aus: J. Voženilek, Bydlení v Československu [Das Wohnen in der Tschechoslowakei], Prag 1958, S. 110).

(Übersetzung J. Noll)